

Posudek vedoucí pro bakalářskou práci Dominiky Dostálové „Vývojový obraz znalosti písmen v předškolním věku“

Práce kolegyně Dostálové se věnuje tématu z oblasti vývojové psychologie, s oporou postupů vlastních kvantifikujícím a exploračním designům výzkumu analyzovala vývojový obraz znalosti písmen v předškolním věku. Znalost písmen je v předkládané práci chápána – v souladu se současným pojetím v domácí i mezinárodní literatuře- jako součást konceptu pregramotnostních dovedností.

Předkládaná práce je formálně členěna na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části autorka předkládá relevantní výběr poznatků z odborné literatury, prokazuje schopnost pracovat i s výsledky zahraničních výzkumů. Teoretický oddíl čtenáře vede k pochopení znalosti písmen jako součásti celého souboru gramotnostních a pregramotnostních dovedností. Věnuje pozornost odlišení znalosti písmen od dalších významných pregramotnostních dovedností a poukazuje na možné vývojové souvislosti znalosti písmen a dalších pregramotnostních dovedností (zejména fonemického uvědomování a rychlého jmenování). Postupně pak autorka v průběhu přehledového oddílu upřesňuje a konkretizuje různé behaviorální a manifestované projevy znalosti písmen, na které se vývojově orientovaný výzkum zaměřuje a s jejichž pomocí vývoj znalosti písmen popisuje. Ačkoliv ne úplně přesně označuje autorka tyto projevy jako „proměnné ovlivňující znalost písmen“, jejich výčet a popis je přílišný. Oddíl, který zpřesňuje a pro čtenáře objasňuje manifestované projevy znalosti písmen, tedy způsoby, jak znalost písmen ve vývojově orientovaném výzkumu pojmenováváme a pozorujeme, považuji spolu s kapitolou o teoriích vývoje ortografické znalosti za důležité, nejdůležitější součásti přehledové části. Je jen škoda, že jsou tyto části textu zpracované dosti stručně a výhradně s oporou vybraných zahraničních studií- autorka by mohla například pracovat s předchozími výzkumy v českém prostředí (Seidlová Málková 2015, 2016, Šedinová 2023, Gavora apod.) a v publikacích těchto výzkumů se seznámit s nejdůležitějšími dosud popsányi trendy v oblasti sledování vývoje znalosti písmen u českých dětí a ty následně použít jako východisko pro interpretativní srovnání s výsledky vlastního výzkumu.

Empirická, praktická část předkládané práce je postavená na sekundární analýze souboru dat získaných v rámci různých výzkumných studií, které jsem v posledních deseti letech realizovala nebo vedla. Pro prozkoumání vývojových trendů v oblasti znalosti písmen tak kolegyně dostala k dispozici bohatý materiál, který ale bylo třeba pro potřeby dalšího souhrnného zpracování pročistit a detailně zhodnotit z hlediska způsobů skórování a hodnocení cílové dovednosti (znalost písmen- ať už rozpoznávání nebo psaní). S politováním ve výsledné podobě zpracování metodologického oddílu práce sleduji, že povaze a náročnosti postupů, které v rámci této fáze práce s daty autorka musela realizovat, není věnována prakticky žádná pozornost. Čtenář se seznamuje s velmi obecnými frázemi a zastřešujícím pojmenováním deskriptivních či jiných statistických postupů. Domnívám se, že pro nezasvěceného čtenáře je porozumění způsobu, jakým autorka zpracovala základní primární data, prakticky nemožné nebo přinejmenším velmi obtížné. Dílče se pak k postupům a procedurám úpravy a čištění dat a tvorby základní datové matrice autorka vrací v analytické části v kap. 3.4.1. takže alespoň základní představu si čtenář udělá. Popis výzkumného vzorku je proveden pečlivě a dobře zachycuje variabilitu věkové struktury dětí, na jejichž datech jsou další provedené analytické postupy postaveny. V kapitole 3.3. trochu pro čtenáře matoucím způsobem dochází k popisu „výzkumného nástroje“, jako by se jednalo o jednu shodnou formu administrace testu znalosti písmen. Ve skutečnosti ale v primárních studiích, se kterými autorka pracuje, existovaly jisté rozdíly v tom, jak byly testy znalosti písmen administrovány. Z hlediska validity provedených analytických postupů by bylo vhodné na tento fakt explicitně upozornit a variabilitu administrace popsat- třeba i jako součást popisu čištění primárních dat a tvorby základní

datové matice. Analytické části předkládané práce (autorkou označené jako Statistické analýzy – kap. 3.4.) tvoří podle mého názoru stěžejní část bakalářské práce. Z pozice vedoucí práce vnímám jako důležité zdůraznit, že způsob zpracování dat, který ve výsledku tvoří tuto část předkládané práce, je výsledkem řady konzultací a procesu, v jehož průběhu se autorka práce seznamovala se základy využití statistických analýz ve výzkumu. Z mého pohledu by práci dostatečně nasýtila kvalitně provedená a v kontextu existující evidence provedená deskripce a exporace. Nicméně autorka práce usilovala o identifikaci problémových opěrných bodů a hledala v rámci zpracování odborné literatury studie, s jejichž oporou by mohla vystavět vlastní studii i konfirmačně, jako testování hypotéz. Bohužel tyto části textu i analýzy vznikaly v samém závěru psaní práce a já jsem neměla dostatečnou kapacitu kolegyni provázet a korigovat. Způsob, jakým jsou prezentovány a vystavěny výzkumné hypotézy a samotné provedení kap. 4. 2. považuji za metodologicky nevhodné a chybné. Relevantní a validní závěry poskytuje pouze kap. 4.1. věnovaná exploraci a popisu vývojového obrazu znalosti písmen. Celkově hodnotím zpracování výsledkové části 4.1. jako pečlivě zpracované, ovšem postrádající ohledy na čtenáře a úctu ke zvyklostem prezentace dat (zejména grafy a tabulky) ve vývojovém výzkumu. Popisy tabulek a grafů jsou nepřesné a neusnadňují či dokonce ztěžují čtenáři pochopení prezentovaného obsahu, vizualizační nástroje míchají češtinu a angličtinu a komentáře ke grafům nebo tabulkám v textu poskytují minimum provázejících a zhodnocujících nebo analytických komentářů či vysvětlení. Jeden příklad za všechny: na str. 52 jsou čtenáři předloženy frekvenční tabulky; logika jejich stavby i forma prezentace obsahu není v textu nijak vysvětlena a čtenář je ponechán samostatně, aby se v tom, co tabulky prezentují, sám zorientoval na podkladě vlastního rozumění tomu, co jsou frekvenční tabulky a generalizovaná skóre. Obsah těchto frekvenčních tabulek není vytěžen, čtenář se nedozví, co sama autorka považuje za podstatný výsledek frekvenčních analýz. Dozví se pouze, kolik chlapců a dívek tvoří datovou matici a že „...děti umí napsat obecně méně písmen, než znají. Více dětí umělo napsat pouze písmena B a O...“ To je opravdu velmi málo z toho, co vše by mohly rozumějící a systematicky provedené frekvenční analýzy poskytnout (např. rozdělení písmen do skupin podle toho, jak četně jsou rozpoznávána nebo správně zapisována; identifikace nejčastěji rozpoznávaných písmen nebo naopak písmen, která děti typicky neznají...)

Celkově práci kolegyně Dostálové hodnotím jako důležitý a cenný příspěvek k tématu psychologických studií vývoje znalosti písmen. Autorka se zpracování předkládané práce věnovala pečlivě a v několika časově oddělených obdobích. Pracovala postupně a zprvu i systematicky. Rozhodné části textu z empirického oddílu ovšem byly zpracovávány v dosti krátkém čase před odevzdáním práce, v čase zkouškového období semestru, kdy jsem neměla dostatečnou kapacitu k intenzivnímu provázení a vedení. To se na kvalitě výsledného provedení práce podepisuje. Autorka neměla dostatek času dobře principům a vodítkům volby i užití statistických analýz ve vlastním výzkumu porozumět. Kriticky hodnotím nedostatek ohledu na nezasevěného čtenáře, což se nejvíce projevuje v absenci strukturované a pro čtenáře vysvětlující stavby textu (až už jeden o řazení témat v přehledové části nebo o provázení popisy metodologie a výsledků výzkumu) S politováním si uvědomuji, že předkládané práci chybělo mé pevnější a intenzivnější vedení v závěru zpracování, časový prostor autorky na revize provedené s odstupem a alespoň drobným nadhledem. Věřím ale, že i přes mnou formulované výtky byl proces zpracování předkládané práce pro autorku mimořádnou příležitostí seznámit se s postupy a procedurami užívanými v kvantifikujícím a explorativním vývojově orientovaném výzkumu a cennou školící zkušeností.

doc. PhDr. Gabriela Málková, Ph.D.

V Praze dne 3.9. 2024